

Dubbeldenken

JAN MARTEN PRAAMSMA

Steeds vaker wordt het vak godsdienst/levensbeschouwing gegeven als onderdeel van een breder leergebied. De vraag voor iedere vakdocent is dan meestal: hoe zorg ik dat mijn vak herkenbaar blijft in het meestal thematisch georganiseerde programma van een leergebied? Een terechte vraag. Behalve samenwerkingspartners ben je immers ook een beetje elkaars concurrent in zo'n samenwerking.

Een vraag die minder gesteld wordt, maar minstens zo belangrijk is, is hoe de keuze van samenwerkingspartners invloed heeft op de smaak en kleur van jouw vak. In veel gevallen wordt GL opgenomen in Mens & Maatschappij, samen met aardrijkskunde, geschiedenis, maatschappijleer en/of economie. Op zich is dat goed verdedigbaar. Religie speelt in geschiedenis en maatschappijleer - en in mindere mate ook in de aardrijkskunde - een belangrijke rol. Religie is een maatschappelijk verschijnsel, waar we anno 2018 niet omheen kunnen. Ook wanneer leerlingen zélf soms minder hebben met religie, moeten we hen leren zich te verhouden tot al die mensen die daar wél wat mee hebben. Al was het maar vanuit het perspectief van 'religieuze weerbaarheid'.

Ook op meer orthodoxe scholen ligt de koppeling met mens- en maatschappijvakken voor de hand. De bespreking van de heilsgeschiedenis kan parallel lopen met die van de algemene geschiedenis, en de aardrijkskunde van het Heilige Land is niet anders dan die van de overige landen. Er wordt immers een historische wereld ontsloten.

Toch moeten we ons afvragen of in GL alleen een maatschappelijke, historische of geografische werkelijkheid ontsloten wordt. Onlangs nog stelden we in het *Expertisecentrum Levensbeschouwing en Religie in het Voortgezet Onderwijs* vast dat het vak op twee benen loopt: "Leerlingen moeten weerbaar worden tegen onzin én moeten zich vormen aan zin. De eerste opgave houdt in dat leerlingen vanuit een buitenperspectief leren kijken naar zingeving en religie en zo kennis en inzicht verwerven in de manier waarop levensbeschouwing en religie een persoonlijk en maatschappelijk opbouwende én ontwrichtende rol kunnen spelen (en het belang van het leren onderscheiden tussen beide rollen). De tweede opgave betekent dat leerlingen zich leren verdiepen in en vormen aan de (levens)wijsheid die in levensbeschouwingen ligt besloten en die niet alleen door gelovigen, maar ook door buitenstaanders te ontsluiten is. (...) Het vak is in die zin een algemeen vormend vak, waarin levensbeschouwing

en religie zowel wat betreft het kennis- en begripsniveau (buitenperspectief) als het beleving- en overtuigingsniveau (binnenperspectief) aan de orde komen.” (De Beer e.a., 2018) Wat het buitenperspectief betreft, is het vak prima thuis tussen mens- en maatschappijvakken. Het binnenperspectief - “het ontsluiten van levenswijsheid” - vraagt een andere inbedding.

Hier moeten we ons afvragen of het vak niet beter thuis is bij de kunst- en cultuurvakken, bij talen en filosofie. En dan niet omdat kunst zonder kennis van de religie niet goed te begrijpen valt (veel kunst is religieuze kunst), maar vooral omdat kunst en religie beide vormen zijn, waarin ons verstaan van de werkelijkheid uitdrukking krijgt. In literatuur, kunst, muziek en religie geven we expressie aan onze kijk op de zin van het bestaan. In deze schoolvakken draait het om het verstaan van die expressievormen, om het herkennen van de zincontext van het leven en van het streven van mensen. Het zijn ook de vakken van verhalen en vertalen, van exegese en hermeneutiek. Ook geschiedenis past goed in deze context, maar meteen wordt duidelijk dat dit dan meer een vak is van ideeëngeschiedenis en van politieke en culturele stromingen dan van historische tijdvakken en gebeurtenissen.

Terug naar onze beginvraag: hoe blijft het vak herkenbaar in een leergebied? We hebben gezien dat die vraag niet eenvoudig te beantwoorden is. Blijft GL het beste herkenbaar in Mens & Maatschappij? Of komt het beter tot zijn recht tussen literatuur-, kunst- en cultuurvakken? In feite laten beide contexten slechts één kant van het vak GL oplichten en daarmee de andere zijde in de schaduw.

De essentie van GL kon wel eens gelegen zijn in de verbinding tussen die twee zijden en ligt dan in het ‘dubbeldenken’ zoals Taco Visser dat noemt (Visser, 2016). Kennis van religie als maatschappelijk verschijnsel heeft weinig zin zonder het begrip van de wijze waarop binnen die religie de werkelijkheid wordt ontsloten. En evenmin heeft het zin je hermeneutisch te verhouden en te verdiepen in religieuze teksten en praktijken, zonder oog te hebben voor de historische en maatschappelijke verschijningsvormen daarvan. Kortom: het eigene van GL in de één of andere vakoverstijgende samenwerkingsvorm kon wel eens liggen in het bijeenhouden van die twee zijden, als twee zijden van één medaille. En de uitdaging en opgave is dan die tweezijdige medaille door de wrijving met andere schoolvakken op te poetsen en tot glanzen te brengen.

Literatuur

- Beer, A.A.J.A.M. de, Altena Davidsen, M.A., Dijk, M.C.H. van, Praamsma, J.M. & Visser, T.D. (2018). *Het vakgebied levensbeschouwing en religie in heel het voortgezet onderwijs. Basisnotitie en pleidooi voor een algemeen vormend kerncurriculum levensbeschouwing en religie* (interne notitie). Woerden: Expertisecentrum Levensbeschouwing en Religie in het Voortgezet Onderwijs.
- Visser, T.D. (2016). Het is nu of nooit... Een algemeen vormend vak godsdienst/levensbeschouwing als dé uitdaging van deze eeuw. In: Erwich, R. & Praamsma, J.M. (red.), *Grensgangers: Pendelen tussen geloof en cultuur*. Utrecht: Kok, 161-178.